УДК 159.9
DOI https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.5/28

Бойчук С.С.
https://orcid.org/0000-0002-2756-5330
Харківський національний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ ЕТИЧНИХ ДИЛЕМ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ РИЗИКІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті здійснюється теоретико-аналітичне дослідження впливу екзистенційних ризиків та етичних дилем на морально-ціннісну сферу професійної ідентичності правоохоронців. Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах воєнного стану працівники МВС щодня стикаються з ситуаціями, які безпосередньо загрожують не лише їхньому фізичному виживанню, а й моральній цілісності, смислу професійної діяльності та базовим життєвим цінностям.

Під екзистенційними ризиками в роботі розуміється сукупність обставин, що створюють постійну загрозу існуванню особистості: загроза власному життю та життю колег, втрата побратимів, необхідність застосування зброї, хронічна непередбачуваність службових ситуацій і часта безпорадність перед жорстокістю війни. Етичні дилеми визначаються як ситуації професійного вибору, у яких відсутнє безумовно правильне рішення, а будь-який вибір супроводжується порушенням певних моральних принципів чи професійних норм. Показано тісний взаємозв'язок цих двох феноменів, який виходить далеко за межі звичайного професійного стресу та призводить до глибоких трансформацій професійної ідентичності.

У статті проаналізовано основні типи етичних дилем, з якими стикаються працівники МВС («наказ – совість», «гуманізм – службовий обов'язок», «самозбереження – жертовність», «лояльність – справедливість» тощо). Особлива увага приділяється феномену моральної травми – психологічного страждання, що виникає внаслідок дій або бездіяльності, які суперечать глибоким моральним переконанням людини. Показано, що тривале перебування в умовах екзистенційних ризиків формує особливий тип професійної свідомості – «моральну гіперпильність», яка, з одного боку, посилює почуття обов'язку та готовність до самопожертви, а з іншого – призводить до емоційного виснаження, внутрішніх конфліктів і руйнування попередньої системи цінностей.

У роботі підкреслюється, що традиційні підходи до психологічної підготовки та супроводу правоохоронців, розроблені в мирний час, є недостатніми в умовах тривалої війни. Актуальною стає необхідність створення спеціалізованих програм психологічної реабілітації, орієнтованих на збереження моральної цілісності, відновлення смислових орієнтирів та профілактику моральної травми працівників МВС.

***Ключові слова*:** *професійна ідентичність, морально-ціннісна сфера, екзистенційні ризики, етичні дилеми, моральна травма, моральна гіперпильність, працівники МВС України, воєнний стан, ціннісні злами.*

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення в Україну актуалізувало радикальну трансформацію професійної ідентичності працівників системи МВС. Особливо гостро це проявляється в морально-ціннісній сфері, де працівники правоохоронних органів щодня стикаються з численними етичними дилемами та екзистенційними ризиками [2].

Умови воєнного стану породжують конфлікти між правовим обов'язком, необхідністю швидкого прийняття рішень та особистими моральними переконаннями. Правоохоронці часто змушені обирати між формальним дотриманням норм права, захистом цивільного населення та власним виживанням, що призводить до виникнення моральної травми (moral injury) та «ціннісних зламів» [4].

© Бойчук С.С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Традиційні професійні цінності – служіння, обов'язок, справедливість та жертовність – зазнають суттєвої переоцінки. З одного боку, вони стають джерелом стійкості та мотивації, з іншого – фактором глибоких внутрішніх конфліктів і професійної деформації [8]. Дослідження свідчать, що тривале перебування в умовах екзистенційних ризиків (постійна загроза життю, втрата колег, моральна невизначеність) негативно впливає на психоемоційний стан, моральну стійкість та якість виконання службових завдань працівниками МВС [3].

Незважаючи на зростаючу кількість наукових праць, присвячених правовим аспектам діяльності персоналу МВС в умовах воєнного стану, комплексне вивчення впливу етичних дилем та екзистенційних ризиків саме на морально-ціннісну сферу професійної ідентичності правоохоронців залишається недостатньо висвітленим. Відсутні системні моделі, які б пояснювали механізми таких трансформацій та пропонували практичні шляхи збереження моральної цілісності особового складу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу етичних дилем та екзистенційних ризиків на морально-ціннісну сферу професійної ідентичності правоохоронців в умовах війни активно досліджується українськими вченими в останні роки. Науковий інтерес зумовлений реальними викликами, з якими щодня стикаються працівники системи МВС України.

Зокрема, Брусакова О. В. акцентує увагу на проблемних питаннях формування професійної етики поліцейських в умовах воєнного стану. Авторка зазначає, що відсутність уніфікованих алгоритмів вирішення етичних конфліктів між правовими нормами, службовим обов'язком та моральними принципами суттєво ускладнює збереження моральної цілісності особового складу [2].

Притула А. М. аналізує морально-етичні засади діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану і доводить, що екстремальні умови підвищують ризик конфлікту між формальними правовими вимогами та особистими моральними переконаннями, що часто призводить до моральної травматизації [7].

Возняк І. та Мироненко Н., спираючись на емпіричне опитування, виявили основні етичні дилеми українських захисників. Дослідники встановили, що постійна загроза життю, втрата колег і моральна невизначеність ситуацій спричиняють переосмислення цінностей служіння, жертовності, обов'язку та справедливості, що безпосередньо впливає на професійну ідентичність [4].

Психологічні аспекти трансформації ціннісної сфери працівників Національної поліції розглядаються у працях Якимчук І. та колективних дослідженнях аксіологічної сфери поліцейських. Встановлено, що тривале перебування в умовах бойового стресу викликає «ціннісні злами», які проявляються у зміні ієрархії цінностей, зниженні мотивації та підвищенні ризику професійної деформації [9].

Зарубіжний досвід демонструє більш системний підхід до вирішення подібних проблем. У Ізраїлі активно вивчається феномен moral injury (моральної травми) серед військових і правоохоронців. Вчені розробили спеціальні програми профілактики та відновлення моральної стійкості, які включають розвиток морального інтелекту та роботу з почуттям провини та сорому [11]. У США створені інституційні механізми підтримки, зокрема у поліцейських департаментах і збройних силах, що поєднують психологічну допомогу з етичним тренінгом. Країни НАТО (особливо Велика Британія та Канада) впроваджують системні програми морально-психологічної підготовки до тривалих конфліктів, орієнтовані на збереження професійної ідентичності та профілактику моральної деградації [10].

Постановка завдання. Мета статті полягає у здійсненні теоретико-аналітичного дослідження впливу етичних дилем та екзистенційних ризиків на трансформацію професійної ідентичності персоналу МВС України в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах воєнного стану поняття екзистенційних ризиків набуває особливого значення для правоохоронців. Під екзистенційними ризиками у даному контексті розуміється сукупність обставин, що безпосередньо загрожують самому існуванню особистості, її базовим цінностям, смислу професійної діяльності та моральній цілісності. До них належать: постійна загроза власному життю та життю колег, необхідність приймати рішення, пов'язані з можливим застосуванням зброї проти людини, втрата близьких по службі, моральна невизначеність у ситуаціях, коли закон і мораль вступають у конфлікт, а також хронічне відчуття непередбачуваності та безпорадності [1].

Не менш вагомим психологічним чинником професійної діяльності правоохоронців в умовах війни виступають етичні дилеми. У межах цього дослідження під етичними дилемами ми розуміємо ситуації професійного вибору, у яких

правоохоронець змушений приймати рішення між двома або більше альтернативами, кожна з яких передбачає порушення певних моральних принципів, професійних норм чи гуманістичних цінностей. Особливістю таких ситуацій є відсутність безумовно правильного рішення, оскільки будь-який вибір може мати негативні наслідки як для інших осіб, так і для самого працівника, його професійної репутації, психологічного стану та системи особистісних переконань [5].

У діяльності правоохоронців під час війни етичні дилеми виникають значно частіше, ніж у мирний час. Вони можуть бути пов'язані з неадаптованістю правових норм до умов війни, необхідністю балансувати між захистом життя цивільного населення та виконанням службового обов'язку, забезпеченням законності в умовах надзвичайної ситуації, вибором між гуманністю та оперативною доцільністю, а також прийняттям рішень в умовах дефіциту часу, інформації та високої невизначеності. Такі ситуації нерідко супроводжуються переживанням моральної відповідальності, почуттям провини, сумнівами щодо правильності власних дій і можуть стати підґрунтям для розвитку моральної травми.

Екзистенційні ризики та етичні дилеми перебувають у тісному взаємозв'язку. Постійна загроза життю, переживання втрат, необхідність застосування сили та перебування у ситуаціях морального вибору створюють комплексний психологічний вплив, який виходить за межі звичайного професійного стресу. У таких умовах правоохоронець змушений переосмислювати власні життєві цінності, професійне покликання, межі допустимого та особисту відповідальність за прийняті рішення. Саме тому вплив війни стосується не лише емоційної чи поведінкової сфер, а й глибинних компонентів професійної ідентичності, насамперед її морально-ціннісної складової.

Під морально-ціннісною сферою професійної ідентичності правоохоронця ми розуміємо інтегровану систему моральних переконань, професійних цінностей, етичних принципів і смислів, які визначають ставлення працівника до професії, суспільства, закону та самого себе як суб'єкта правоохоронної діяльності. Саме ця сфера забезпечує внутрішню узгодженість професійної поведінки, підтримує відданість службовому обов'язку та виступає психологічною основою прийняття відповідальних рішень у складних і небезпечних ситуаціях [6].

Екзистенційні ризики не лише створюють високий рівень психоемоційного напруження, але й провокують глибокі ціннісні злами – руйнування або радикальну переоцінку раніше сформованих моральних переконань. У таких умовах працівник МВС часто опиняється перед складними етичними дилемами, коли виконання службового обов’язку вступає в суперечність з універсальними моральними принципами (гуманізм, справедливість, збереження людського життя).

Для наочності основні типи етичних дилем, з якими найчастіше стикаються працівники МВС в умовах воєнного стану, представлено у таблиці 1.

Постійне перебування в умовах екзистенційних ризиків формує у працівників МВС особливий тип професійної свідомості, який можна назвати «моральною гіперпильністю». З одного боку, це підвищує відповідальність і готовність до самопожертви, а з іншого – призводить до емоційного виснаження, внутрішніх конфліктів і поступового руйнування попередньої системи цінностей [12].

Особливо руйнівним є феномен моральної травми (moral injury) – глибокого психологічного страждання, що виникає не через страх за життя, а через переживання дій (або бездіяльності), які

Таблиця 1

Типологія етичних дилем у професійній діяльності правоохоронців в умовах війни

Тип етичної дилеми	Характерні ситуації	Моральний конфлікт
Дилема «наказ – совість»	Виконання наказу, що суперечить внутрішнім переконанням	Законність/моральна прийнятність
Дилема захисту цивільних	Необхідність вибору між безпекою цивільних і ризиком для особового складу	Гуманізм/службовий обов’язок
Дилема застосування сили	Використання зброї проти особи, яка може бути цивільною	Необхідність/пропорційність
Дилема лояльності	Свідчення про порушення з боку колег	Корпоративна солідарність/справедливість
Дилема самозбереження	Ризик для власного життя задля виконання завдання	Жертовність/інстинкт самозбереження

суперечать глибоким моральним переконанням людини [13]. У контексті діяльності МВС моральна травма часто виникає внаслідок:

– виконання наказів, які працівник вважає морально сумнівними;

– неможливості захистити цивільних осіб;

– вимушеного застосування сили з непередбачуваними наслідками;

– свідчення або приховування порушень з боку колег.

Такі переживання призводять до «ціннісних зламів» – критичної трансформації професійної ідентичності. Працівник може почати сумніватися в сенсі своєї професії, відчувати втрату моральної опори, зниження мотивації та навіть професійну кризу. У крайніх випадках це проявляється у професійній деформації, емоційному вигоранні або посттравматичних розладах [14].

Для кращого розуміння взаємозв'язку між екзистенційними ризиками, етичними дилемами та наслідками для професійної ідентичності представлено у таблиці 2.

Аналіз таблиці 2 свідчить, що вплив екзистенційних ризиків та етичних дилем має багаторівневий і системний характер. Найбільш вразливими виявляються саме ті компоненти професійної ідентичності, які у мирний час забезпечували її стабільність: моральні переконання, професійні цінності та смислова сфера. Під впливом постійного морально-психологічного напруження відбувається поступова ерозія внутрішньої узгодженості професійного «Я», що може призводити до часткової або навіть тотальної втрати попередньої ідентичності.

Важливо підкреслити, що зазначені наслідки не є неминучими. Ступінь їх прояву значною мірою залежить від індивідуальних особливостей працівника, рівня його моральної зрілості, наявності соціальної та інституційної підтримки, а також від якості психологічного супроводу. У деяких випадках переживання екзистенційних ризиків і етичних дилем може спричиняти не лише деструктивні, а й конструктивні зміни – переосмислення професійних пріоритетів, формування більш зрілої і стійкої системи цінностей, посилення внутрішньої мотивації та розвитку посттравматичного зростання.

Разом з тим, у переважній більшості випадків тривале перебування в умовах воєнного стану без адекватної психологічної допомоги призводить до накопичення негативних наслідків. Це актуалізує необхідність розробки та впровадження спеціалізованих програм психологічної підтримки працівників МВС, спрямованих на збереження та зміцнення морально-ціннісної складової їхньої професійної ідентичності. Такі програми мають включати елементи рефлексивної роботи, моральної реконструкції пережитого досвіду, відновлення смислових орієнтирів та профілактики моральної травми.

Висновки. Екзистенційні ризики та етичні дилеми в умовах воєнного стану становлять комплексний і глибокий виклик для професійної ідентичності працівників системи МВС України. Вони не лише посилюють психоемоційне навантаження, а й призводять до фундаментальних трансформацій морально-ціннісної сфери особистості, що може проявлятися як у конструктивних змінах (зростання професійної відповідальності та стійкості), так і в деструктивних – моральній травмі, кризі ідентичності та професійній деформації.

Особливість сучасних реалій полягає в тому, що традиційні механізми психологічного захисту та професійної підготовки, розраховані на мирний час, виявляються недостатніми. Постійне перебування в умовах «моральної гіперпильності» вимагає розробки та впровадження спеціальних програм психологічного супроводу, які враховували

Таблиця 2

Вплив екзистенційних ризиків на структурні компоненти професійної ідентичності працівників системи МВС України

Рівень впливу	Основні прояви	Наслідки для професійної ідентичності
Когнітивний	Переоцінка цінностей, сумнів у сенсі служби	Криза професійного «Я», втрата смислових орієнтирів
Емоційний	Почуття провини, сорому, безпорадності	Моральна травма, емоційне виснаження
Поведінковий	Зниження ініціативи, уникнення відповідальності	Професійна деформація, зниження ефективності
Мотиваційний	Зниження жертовності та відданості справі	Криза мотивації, ризик професійного вигорання
Ідентифікаційний	Розмивання межі між «Я-професійне» та «Я-особисте»	Часткова або повна втрата професійної ідентичності

б саме специфіку моральних травм і ціннісних конфліктів. Такий супровід має включати системну роботу з рефлексією пережитого досвіду, відновленням сенсових орієнтирів, укріпленням моральної стійкості та профілактикою професійного вигорання.

Подальші наукові дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на емпіричне вивчення динаміки професійної ідентичності працівників МВС в умовах тривалої війни, розробку дієвих методик діагностики моральної травми, а також створення та апробацію програм психологічної реабілітації, орієнтованих на збереження морально-ціннісної цілісності правоохоронця.

Збереження професійної ідентичності працівників МВС України в умовах воєнного стану є не лише питанням індивідуального психологічного здоров'я, а й важливим чинником ефективності всієї правоохоронної системи та національної безпеки держави в цілому. Адже саме моральна стійкість і ціннісна визначеність правоохоронців виступають запорукою дотримання законності, захисту цивільного населення та відновлення справедливості у повоєнний період.

Список літератури:

1. Бреян А. В., Панов М. С. Детермінанти екзистенційної кризи в учасників бойових дій. *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 2(60). С. 2966–2980. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2(60)-2966-2980.

2. Брусакова О. В. Проблемні питання формування професійної етики поліцейських в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 902–908. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/217.

3. Буданова М. О. Психологічні особливості особистісних трансформацій працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану : дис. … д-ра філософії : 053 Психологія. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2025. 282 с.

4. Возняк І., Мироненко Н. Етика війни в контексті дій Збройних Сил України: аналіз дилем та прийняття рішень в умовах бойових дій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2025. № 2(62). С. 5–11. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.62.5-11.

5. Гофман Ю. Б. Етика правоохоронця в умовах війни: нові виклики та моральні дилеми. *Наукові перспективи.* 2026. № 1(67). С. 1222–1235. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1(67)-1222-1235.

6. Гудкова А., Пономаренко Я. Аксіологічний вимір професійної ідентичності правоохоронців. Збірник тез VII міжвідомчого науково-практичного круглого столу (м. Київ, 17 квітня 2025 р.). Київ, 2025. С. 53–55.

7. Притула А. М. Морально-етичні засади кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності під час воєнного стану в Україні. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 12. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17107263.

8. Шевчук О. Професійно-етична культура офіцера правоохоронних органів: освітні стратегії та інноваційні підходи. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2025. № 4(43). С. 25–44. DOI: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v43i4.2067.

9. Якимчук І. П. Психологічні аспекти формування професійної ідентичності в умовах війни. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2025. № 2(48). С. 1836–1847. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2(48)-1836-1847.

10. Currier J. M., Holland J. M., Malott J. Moral Injury, Meaning Making, and Mental Health in Returning Veterans. *Journal of Clinical Psychology*. 2014. Vol. 70, № 3. P. 229–240. DOI: https://doi.org/10.1002/jclp.22134.

11. Griffin B. J., Purcell N., Burkman K., Litz B. T., Bryan C. J., Schmitz M., Villierme C., Walsh J., Maguen S. Moral Injury: An Integrative Review. *Journal of Traumatic Stress*. 2019. Vol. 32, Iss. 3. P. 350–362. DOI: https://doi.org/10.1002/jts.22362.

12. Jones A., Fitness J. Moral Hypervigilance: The Influence of Disgust Sensitivity in the Moral Domain. *Emotion*. 2008. Vol. 8, № 5. P. 613–627. DOI: https://doi.org/10.1037/a0013435.

13. Kamkar K., Russo C., Chopko B. A., McQuerrey Tuttle B., Blumberg D. M., Papazoglou K. Moral Injury in Law Enforcement. *Stress, Trauma, and Wellbeing in the Legal System.* 2021. Ch. 8. P. 147–170. DOI: https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817872-0.00008-2.

14. Pariona-Cabrera P., Alfes K., Bartram T., Holland P. Understanding Police Officers' Responses to Moral Injury: The Aggravating Effect of Employee Silence. *The International Journal of Human Resource Management*. 2026. Vol. 37, № 6. P. 1110–1147. DOI: https://doi.org/10.1080/09585192.2026.2682838.

Boichuk S.S. **THE IMPACT OF ETHICAL DILEMMAS AND EXISTENTIAL RISKS ON THE TRANSFORMATION OF THE PROFESSIONAL IDENTITY OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS IN WAR CONDITIONS**

The article presents a theoretical and analytical study of the impact of existential risks and ethical dilemmas on the moral and value dimension of law enforcement officers' professional identity. The relevance of the study is due to the fact that, under wartime conditions, officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine face situations that threaten not only their physical survival but also their moral integrity, the meaning of their professional activity, and their core life values.

In this study, existential risks are understood as a set of circumstances that pose a constant threat to an individual's existence, including threats to one's own life and the lives of colleagues, the loss of fellow officers, the necessity of using firearms, and chronic uncertainty and helplessness. Ethical dilemmas are defined as situations of professional choice in which no unequivocally correct solution exists, and any decision involves the violation of certain moral principles or professional norms. The author demonstrates the close interrelationship between these two phenomena, arguing that their combined influence extends far beyond ordinary occupational stress and leads to profound transformations of professional identity.

The article analyzes the principal types of ethical dilemmas encountered by law enforcement officers, including «orders versus conscience», «humanism versus professional duty» «self-preservation versus self-sacrifice» and «loyalty versus justice». Particular attention is paid to the phenomenon of moral injury, understood as psychological suffering resulting from actions or omissions that violate an individual's deeply held moral beliefs. The study shows that prolonged exposure to existential risks gives rise to a specific form of professional consciousness referred to as moral hypervigilance. While this state strengthens the sense of duty and readiness for self-sacrifice, it simultaneously contributes to emotional exhaustion, internal conflicts, and the erosion of previously established value systems.

The article emphasizes that traditional approaches to the psychological training and support of law enforcement personnel, developed under peacetime conditions, are insufficient in the context of prolonged war. Therefore, there is a pressing need to develop specialized psychological rehabilitation programs aimed at preserving moral integrity, restoring meaning-making processes, and preventing moral injury among officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Keywords: *professional identity, moral and value dimension, existential risks, ethical dilemmas, moral injury, moral hypervigilance, officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, wartime, value disruption.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.10.2026